

Babits és Ortutay

„Különböző természetük, ellentétek ellenére is egyformán tiszteltem Babitsot, Móricz Zsigmondot, bár igaz, hogy személyes kapcsolataim néprajzi kutató létemre is összehasonlíthatatlanul elevebbek voltak Babits Mihállyal” — írja Ortutay Gyula egy vallomásában. Ennek több oka is volt.

Ortutay eredetileg görög—latin szakot végzett. Már ez is közel hozta őket egymáshoz, mert fiatalabb bölcsész ismerősei többnyire magyar vagy modern nyelvi szakos tanárok lettek. De egy másik összetartozó kapocs is volt köztük: Szeged. Ortutay és legközvetlenebb barátai, Radnóti Miklós és Tolnai Gábor a szegedi egyetemen végeztek, így a két évig Szegeden tanárkodó Babitscsal volt közös témájuk. A Buday György eredeti fametszeteivel megjelent Székely népballadák rendkívül tetszett a népköltészet iránt egész életében érdeklődő nagy költőnek. Nostalgiaja Erdély iránt végig megmaradt, és egyik forrása lett Bartók Béla iránti rajongásának. Sík Sándor, a Baumgarten-díj bizottságának akkori tagjaként a Székely népballadákért javasolta kedvenc tanítványát a nagydíjra, amit Babits első ízben 1936-ban örömmel jutott neki.

Ortutay akkoriban került Pestre, első állása az Országos Széchényi Könyvtárban a helyettes főigazgató, Rédey Tivadar titkársága volt. Rédey tudvalevőleg Babits legrégebb, óvodás korabeli barátja volt, családjával szinte hetenként összejártak. Ennek köszönhető, hogy Babits otthonába is bejutott. Török Sophie, a költő felesége nem utolsósorban a fiatal folklorista ösztönzésére fordult Bartók felé, akiről aztán annyi remek fényképfelvételt és hanglemezt készített. Ortutay, mint a rádió képviselője, kijárta, hogy Bartókról, Kodályról, Lajtháról hanglemezfölvételt készítsenek. Szerencsére Babits hangját is megörökítették; az Esti kérdés című hatalmas költeményét utánozhatatlanul eredeti hangján akkor olvasta be Babits.

Még nem vizsgáltuk meg, de részletesebb összehasonlítást érdemelne kettőjük azonos fölfogása a népköltészetéről. Babits már 1917-ben kifejtette azt a nézetét, hogy a népköltészetet sem a névtelen tömeg hozza létre, hanem egy-egy kivételes népi tehetség élménykincse, képzelete és költői adottsága alkotja meg az összöveget, amit aztán a népdalénekesek és mesemondók tovább csiszolnak. Ortutay hasonló szellemben alkotta meg saját elméletét és bizonyította be aztán egy-egy általa fölfedezett nagy népi mesemondó egyéni alkotásának közreadásával ennek igazát. Részben a Gunda Bélának juttatott kolozsvári néprajzi tanszék helyébe kárpótulásul, részben pedig éppen népmese-gyűjteményei és elméleti munkái miatt kapta meg 1942-ben a második Baumgarten-díjat. Közben jól jött egy néprajzos szakértő a Nyugatnak is, volt aki a szociográfia, etnográfia és etnológia újabb hazai és külföldi kiadványait ismertesse. Illyés Gyula két fontos munkáját is ő mutatta itt be.

Babits halála után, a háború kellős közepén összes kéziratait szerencsére összecsomagolták és biztos óvóhelyre mentették. Özvegye azonban súlyos idegmegrázkódtatása következtében időlegesen elvesztette emlékezőtehetségét, és a felszabadulás után úgy nyilatkozott, hogy minden megsemmisült Buda ostroma alatt. Ez azonban nem bizonyult valóznak, és éppen Ortutay kultuszminisztersége idején sikerült hosszas kutatgatás után megtalálni a nagy értékű hagyatékot a pannonhalmi apátság pincéjében.

GÁL ISTVÁN

ORTUTAY GYULA LEVELEI BABITS MIHÁLYHOZ

1.

Igen Tisztelt Szerkesztő Úr!

Többször kerestem eredménytelenül telefonon, hogy boldog ünnepeket kívánjak s a Néprajzi Múzeum dallamainak meghallgatásáról beszéljünk. Most megírom, hogy január 4-én, 9-én és 11-én Lajtha nagyon szívesen megmutatná a dallamokat, délelőtt. Kérem, hogy válasszon terminust és értesítsen, s engedje meg, hogy boldog új esztendőit kívánjak igaz tisztelettel

Ortutay Gyula

Bp. 1935. XII. 28.

2.

Kedves Szerkesztő Uram!

Négy-öt hasztalan telefonálás után így jelentem be, hogy Széchenyi döblingi hagyatékát már szombaton szétkapkodták, hétfőn hiába akartam megszerezni. Pár példányt dobtak csak a piacra: vásárlási trükk.

Vajon kapok-e választ — Lajtha is szeretné tudni — a Néprajzi Múzeum meglátogatása ügyében?

*A Nagyságos Asszony kezét csókolja, s
Szerkesztő Uramat igaz tisztelettel s
szeretettel üdvözli*

Ortutay Gyula

Bp. 1936. I. 23.

3.

Kedves Főszerkesztő Úr!

Bocsánatodat kérem a késésért, de nemcsak a munkám volt sok, hanem a saját „szakmám” szégyenének kipellengérezése is lelkiismereti problémák elé állított. De Cs. Szabó Laci mindenképp sürgetett s íme itt küldöm a két idézetet helymegjelöléssel együtt.

A Nagyságos Asszony kezét csókolja s igaz tisztelettel üdvözöl:

Ortutay Gyula

Budapest, 1936. V. 12.

4.

Kedves Ilonka és Mihály,

Bátorliget, 1936. IX. 9.

miután a megcímzés nehéz munkáján átestem, tán nem lesz alkalmatlan ez a pár sor: követem a nyári levélírás formuláit. Olyan kicsi községből írom ezt a levelet, ahol még posta sincs, itt föl se adhatom. Inkább nagyobb tanya-település ez. Körül szép nyírligetek, tölgyerdők,

ákácosok, berkek és — uradalmak. Nem akarom kihasználni ezt a tájhelyzetet, de így van: az erdő inkább segít itt a parasztságnak, mint az uradalom. Ez már azonban unalmas törvény. Ha az eső nem esne állandóan, az idő bizonyára nagyon szép lenne. Sajnos esik s már egy pár cipőm el is ázott. De nem tréfálkozom keserű sorsom fölött: csakugyan nagyon rossz időt választottam s az út mindenütt sár, víz. Még csak ez a szerencse, hogy egy olyan öregemberre találtam itt, aki eddig ismeretlen mesékkal lát el. Pár napja vagyok itt, de már több mint száz kézirat oldalt teleírtam meséivel s még pár napig mindig fog mesélni. Így hát az utam nem vész kárba, mert különben érdemest itt alig találtam. Egy értéket még: a teljes magányosságot: tégmákat érlel és ad s jó nyugalmat. Eleinte ijesztő és kegyetlen volt ez a falusinál is nagyobb, kegyetlen magány, de mostmár megszerettem: szembesít önmagammal és eddigi „eredményeimmel”. Szigorúbbá s egyben megértőbbé tesz.

De most vettem észre szégyenkezve, hogy mennyit is fecsegek itt magamról ennek a levélnek az ürügyén — valahogyan meg kellett írni mindezt. Ma úgy esett az eső, hogy délután már csak leveleket s lapokat írtam s a sok hivatalos hangú „üdvözet” közben oly jó volt pár őszinte szót is leírni. Talán nem kapok ki érte.

De be is fejezem már ezt a levelet. Ha hazaérek s ha szabad lesz, sok érdekeset mesélhetek erről az útról. Addig is igaz tisztelettel és szeretettel üdvözlétét küldi:

Ortutay Gyula

5.

Budapest, 1937. okt. 25.

Kedves Mihály,

itt küldöm új könyvemet. Pár napja jelent meg. Magam szerettem volna személyesen átadni, de gondoltam, hogy nem zavargok most. S bevallom bűnöm: az Athenaeum könyvemen is dolgozom. Remélem, e nagy termékenység után pár pihenő hónap is jut nekem — igen fáradt vagyok már.

Ilonka kezét csókolja, Téged pedig igaz tisztelettel és szeretettel üdvözlöl:

Gyula

Nem tudom, a címzés jó-e?

6.

Kedves Mihály,

igen nagy zavarban és szégyenkezéssel írom ezt a levelet s csak az vigasztal meg némiképp, hogy tudom: mások is a Te segítségedet kérik majd ebben az ügyben és pártfogásodat. Ezért szántam rá magam elsősorban s azért is, mert az a szerencsétlen barátom, akiről szó van, megérdemli a segítséget. Nem csűröm-csavarom: Hont Ferencről van szó. Ő teljes anyagi tönkremenetelében, mint végső menedékhez fordul a Baumgarten-alapítványhoz, hogy valami, pár száz pengős segélyt kapjon s ezzel legalább ideig-óráig rendbeszedhesse életét. Mióta tudom, hogy a Tempefői előadását szívesen nézted végig s látjad azt a nagy küzdelmet a szegényes és megalázó lehetőségekkel, rászántam magam erre a levélre. Hont Ferenc a közönség előtt most úgy áll, mint a sikeres rendező, holott a Tempefői csak a színházat kiadó tulajdonosnak hozott jövedelmet, neki csak deficitet. Amellett Szegeden nem engedélyezték a darab előadását, pedig ettől remélte ügyei jobbrafordulását. A szerencsétlent most váltó, lakbér egyaránt szorongatja, a színházi iskolánál, ahol eddig tanított összes tanártársaival együtt (Aschert is pl.) elbocsájtották. Jelenleg egy fillér jövedelme sincs s reménye: semmi. Valóban megértem,

hogy alig van kiút számára s a segély legalább hónapokra, őszig megmentené, amikor tán újra csinálhat valamit.

De én igazán nemcsak a nyomorára appellálok, hiszen nyomorgó ember van elég. De irodalmi munkássága is indokolná ebben a helyzetében a segítséget. Két folyóiratot szerkeszt, számtalan s érdekes cikket írt, három könyve jelent meg (A színjáték, Színház és munkásosztály és a Színészi képzelet fejlesztése címűek) és tudomásom szerint már régóta dolgozik egy igen érdekes könyvön: A magyar közönség története című munkáján. Csakhogy ebben a testileg-lelkileg megroppantó hajszában abbahagyta ezt is. S írói munkássága mellett, a Tempesői is bizonyíthatta, rendezői munkája is becsületos.

Nagyon nehezemre esett megírnom ezt a levelet, pedig tudom, hogy Hont Ferenc megérdemel minden baráti szót. De nem szeretném, ha félreértenéd ezt a pár sort, hiszen eltekintve minden egyébtől igen ellenszenves előttem minden úgynevezett „protekció”. Viszont jól látom ennek a szerencsétlen embernek az életét s hiszek benne, hogy egy kis segítség újra talpraállítaná s bizonyos, hogy jó munkával hálálná meg. Kedves Mihály, ne haragudj levelemért s ne nehezted meg rám s ha csak egy mód van rá segíts barátomon. Soha többé, mint ezelőtt sem, nem zavarlak ilyen kínos kérésekkel.

Küldöm Chesterton önéletrajzát is, gondolom érdekes olvasmány lehet, én sajnos, nem tudtam még csak bele se kezdeni. Magam rettenetes hajszában vagyok, mert az a finn út, útlevel, vízum és valuta problémáival, minden időmet leköti és összezavarja eddig még aránylag világos fogalmaimat az utazásról. A Magyarságtudomány számait megkaptad?

Ilonka kezét csókolja, Ildikót is üdvözlő s Neked mielőbbi teljes gyógyulást és jó, pihentető nyaralást kíván:

Gyula

Budapest, 1938. VI. 15.

7.

Kedves Ilonka és Mihály,

Finnország olyan szép, hogy Kodolányi könyve sem ronthatta el, Észtország oly kedves, hogy Marczonny jelenléte sem ártott. E két zavaró momentumtól eltekintve nagyon szép út ez és az esztergomi viszontlátásig igaz tisztelettel és szeretettel küldi üdvözlését

Gyula (Ortutay)

Helsinki, 1938. VI. 28.

8.

Kedves Ilonka,

ha már a könyvnapon nem tudtam elbúcsúzni, engedje meg, hogy a 10 éves érettségi találkozómról mondjam a kezét csókolom-ot. Itt jöttem rá ismét, hogy nem vagyok 18 éves.

Mihályt igaz tisztelettel és szeretettel üdvözlő s Magát kérem ne haragudjon. Kezét csókolja

Ortutay Gyula

Szeged, 1939. VI. 3.

9.

Kedves Mihály,

mielőbbi teljes gyógyulást kíván és ismét szép, békés napokat

*Ortutay Gyula
Kemény Zsuzsa*

10.

Kedves Ilonka és Mihály!

Csak épp jelentkezünk: oly szép minden itt s oly emberi, hogy jobb egyelőre bámulni és csodálkozni.

*Ortutay Gyula
Zsuzsa*

*Párizsi képeslap, a Notre Dame,
1939. júl. 15.*

11.

Kedves Ilonka és Mihály,

*ezúton jelentjük be, hogy házasságot kötöttünk és a fáradságokat pihenjük ki. Ez utóbbi a jó.
Sok-sok szeretettel*

Ortutay Gyula Zsuzsa

B.(alaton)mária fürdő, 1939. VIII. 15.

12.

Kedves Ilonka és Mihály!

Páris után — Kárpátalja, nem panaszkodhatom a változatokra. A jövő hét végén Zsuzsával szeretnénk ellátogatni Esztergomba, ha nem zavarunk.

*Sok üdvözetet küld
Ortutay Gyula*

*Ildikó itt láthatna sok állatot, növényt.
Csókol Schöpflinné*

13.

Kedves Mihály,

*itt küldöm a megszerzett Gulyás köteteket s Cs. Szabó könyvét: Imaginary Biographies-t.
Arányi Máriának a Rádióval írtam Ilonka ügyében levelet.
Ilonka kezét csókolja, Téged igaz tisztelettel és szeretettel üdvözöl*

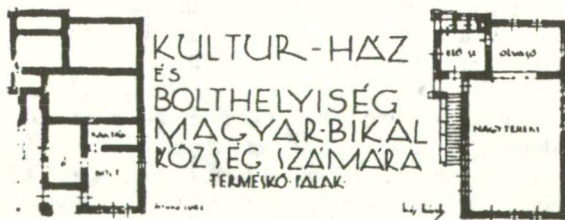
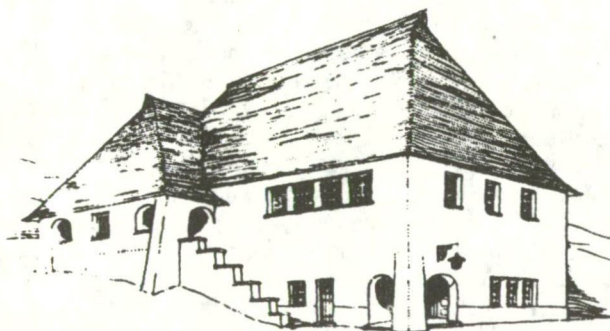
Gyula

JEGYZETEK A LEVELEKHEZ

Több levél is bizonyítja, hogy Ortutay készséggel állt Babits rendelkezésére, hogy a népköltészet iránti érdeklődését kielégítse. Az 1. és 2. levélben említett Lajtha László akkoriban a Néprajzi Múzeum egyik igazgatója volt. Ortutayval együtt indították meg a rádió költségén magyar népdalénekesek hangfelvételeit. Lajtha 1945. után a rádió zenei osztályának vezetője lett. A 4. levélben említett mesemondó Fedics Mihály, akinek irodalmi értékű mesekincsét Ortutay kiadta. (Második kiadása 1978. karácsonyára jelent meg.) Az 5. levélben említett Athenaeum-könyv a Magyarország felfedezése sorozatnak a betiltás miatt már meg nem jelent kötete. A 6. levélben említett Hont Ferenc akkoriban a Független Színpad című folyóiratot is szerkesztette, — ebben Babits Mihály is nyilatkozott arról, miért nem jár színházba. A 7. levélben Kodolányi János Suomi titka című finnországi útinaplójáról van szó. Marczonny Tibor nyilván litván felesége miatt vett részt a társasutazáson. A 10. szám képes levelezőlap Párizsból; Radnóti Miklóssal együtt jártak ott Ortutayék; ugyanakkor egyszerre több magyar író volt Párizsban.

A 4., 5. és 6. levél a Magyarságtudomány levélpapírján íródott, ennek Ortutay volt a szerkesztője. A 7., a 9., a 10., a 11. és a 12. levél, illetve levél Esztergomba van címezve Babitséknak az Előhegyre.

Ortutay Gyula Babits Mihályhoz intézett levelei az Országos Széchényi Könyvtár Babits-hagyatékában található, számuk: Fond. III. 969—971.

KÓS KÁROLY RAJZA